

РОЗДІЛ 10. СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

УДК 342.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.73.56>

ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ

Данко В.Й.,

*кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінального права та процесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Бєлов Д.М.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Заслужений юрист України*

Данко В.Й., Бєлов Д.М. Правові позиції Конституційного Суду України: аналіз правової доктрини.

Вказується, конституційний контроль визначається як один із основних елементів правової охорони конституції. Складність визначення його природи виражається у неоднозначності підходів серед науковців щодо аналізу цього поняття. Наука конституційного права виділяє два підходи до розуміння конституційного контролю – широкий та вузький. Автори відзначають, узагальнюючи вказані формулювання, можна стверджувати, що вони відображають лише один із аспектів розуміння конституційного контролю – з точки зору функціонального підходу. Тобто, в більшій мірі акцент ставиться на перевірці конституційності законів та інших актів. В розумінні авторів, прихильників функціонального підходу, конституційний контроль – це лише конституційний нормативний контроль.

Наведене в роботі дослідження дає підстави для висновку про те, що питання з'ясування юридичної природи правових позицій Конституційного Суду України є неоднозначним та до цього часу не вирішеним. Це пов'язано, перш за все, із складним та багатоаспектним розумінням ролі, статусу та місця органу конституційної юрисдикції в системі органів державної влади. Не сприяє з'ясуванню природи правових позицій Суду і відсутність законодавчої дефініції цього поняття. Незважаючи на це, термін активно використовується як Судом у своїх рішеннях, так і науковою спільнотою з метою відображення аргументів, які визначають позицію Конституційного Суду України з питань правозастосування. Правові позиції набувають й нормативного обов'язкового змісту, що впливає із форми вираження у яких вони відображені – актів Конституційного Суду України. При цьому правові позиції можуть бути висловлені як у мотивувальній, так і у резолютивній частині рішення. Необхідність забезпечення незмінюваності правових позицій Суду є продовженням принципу правової визначеності та стабільності Конституції як Основного закону України. Однак, питання можливості перегляду правових позицій Конституційним Судом набуває більшої актуальності у зв'язку із частковою політичною заангажованістю Суду у попередні роки його діяльності, що потребує перегляду певних позицій через зміну соціально-політичного устрою держави. Окреслене питання, поряд із іншими, є безперечно додатковим предметом окремого наукового дослідження.

Ключові слова: правові позиції, судочинство, судова влада, конституційний контроль, Конституційний суд України.

Danko V.Y., Byelov D.M. Legal positions of the Constitutional Court of Ukraine: analysis of legal doctrine.

It is indicated that constitutional control is defined as one of the main elements of legal protection of the constitution. The difficulty of defining its nature is expressed in the ambiguity of approaches among scientists regarding the analysis of this concept. The science of constitutional law distinguishes two approaches to the understanding of constitutional control – broad and narrow. The authors note that, summarizing the specified formulations, it can be argued that they reflect only one of the aspects of understanding constitutional control – from the point of view of the functional approach. That is, to a greater extent, the emphasis is placed on checking the constitutionality of laws and other acts. In the understanding of the authors, supporters of the functional approach, constitutional control is only constitutional regulatory control.

The research presented in the work gives grounds for the conclusion that the issue of clarifying the legal nature of the legal positions of the Constitutional Court of Ukraine is ambiguous and has not yet been resolved. This is connected, first of all, with a complex and multifaceted understanding of the role, status and place of the body of constitutional jurisdiction in the system of state authorities. The absence of a legislative definition of this concept does not contribute to clarifying the nature of the Court's legal positions. Despite this, the term is actively used both by the Court in its decisions and by the scientific community in order to reflect the arguments that determine the position of the Constitutional Court of Ukraine on law enforcement issues. Legal positions also acquire normative mandatory content, which follows from the form of expression in which they are reflected – acts of the Constitutional Court of Ukraine. At the same time, legal positions can be expressed both in the motivating and in the resolute part of the decision. The need to ensure the immutability of the Court's legal positions is a continuation of the principle of legal certainty and stability of the Constitution as the Basic Law of Ukraine. However, the question of the possibility of revision of legal positions by the Constitutional Court becomes more urgent in connection with the partial political involvement of the Court in the previous years of its activity, which requires revision of certain positions due to changes in the socio-political structure of the state. The outlined question, along with others, is definitely an additional subject of a separate scientific study.

Key words: legal positions, judiciary, judicial power, constitutional control, Constitutional Court of Ukraine.

Постановка питання. Конституційний контроль визначається як один із основних елементів правової охорони конституції. Складність визначення його природи виражається у неоднозначності підходів серед науковців щодо аналізу цього поняття. Наука конституційного права виділяє два підходи до розуміння конституційного контролю – широкий та вузький. Зокрема, Лунь З.І. розуміє конституційний контроль як передбачену законодавством діяльність уповноважених державних органів, яка полягає у перевірці та оцінюванні відповідності правових актів конституції та в усуненні встановлених невідповідностей шляхом застосування різних юридичних засобів (скасування, право вето тощо) [1, с. 7]. Інший вчений – В.М. Шаповал розуміє його, як спеціалізовану діяльність органів державної влади, пов'язану з перевіркою відповідності правових актів конституції [2, с. 277]. Натомість, В.Я. Тацій зазначає те, що конституційний контроль варто розуміти як спеціалізований механізм охорони конституції, як специфічну функцію компетентних державних органів у забезпеченні верховенства конституції в системі нормативних актів, її прямої, безпосередньої дії в діяльності суб'єктів суспільних відносин [3, с. 257]. Серед зарубіжних вчених теж немає однозначності у розумінні даного поняття. Зокрема, польський дослідник Домагала М. визначає конституційний контроль як відповідність права конституції, як діяльність компетентних державних органів, які скасовують неконституційні нормативно-правові акти чи їх окремі положення [4, с. 10]. В.С. Нерсесянц дає визначення конституційного контролю як діяльності щодо забезпечення конституційності і правового характеру всієї системи правових актів і норм шляхом скасування тих, які носять антиконституційний характер [5, с. 45]. Натомість, С.В. Боботов вказує, що судовий конституційний контроль це, перш за все, сукупність владних повноважень суду, що дозволяють йому незалежно оцінювати діяльність державних органів і посадових осіб та приймати обов'язкове і остаточне рішення відповідно до своєї компетенції [6, с. 116].

Узагальнюючи вищевказані формулювання, можна визначити, що вони відображають лише один із аспектів розуміння конституційного контролю – з точки зору функціонального підходу. Тобто, в більшій мірі акцент ставиться на перевірці конституційності законів та інших актів. В розумінні ав-

торів, прихильників функціонального підходу, конституційний контроль – це лише конституційний нормативний контроль.

Натомість, у науковій літературі висловлюються й інші думки. Зокрема, Ебзєєва Б.С., надаючи визначення судовому конституційному контролю зазначає, що це офіційна діяльність спеціально уповноважених конституцією та законами органів, яка спрямована на здійснення ними своїх повноважень за допомогою особливої процедури, з метою захисту основ конституційного ладу, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення верховенства і прямої дії конституції на всій території держави, запобігання існування у правовій системі неконституційних актів, а також офіційного тлумачення конституції [7, с. 82]. Авакьян С.А. зазначає, що конституційний контроль – це спеціальний вид державної діяльності, який направлений на забезпечення правильного застосування конституції і обумовлених нею законів, на захист закріпленого конституційного ладу держави. А відтак, ціллю конституційного контролю є охорона всіх політичних, економічних, соціальних і моральних цінностей відповідного суспільства [8, с. 14]. Аналізуючи судовий конституційний контроль, Н.В. Вітрук розуміє його як специфічний вид юрисдикційної роботи судових органів державної влади, який спрямований на захист конституційного ладу, прав людини, направлений на забезпечення верховенства і безпосередню дію основного закону шляхом вирішення у встановленому законом процесуальному порядку конституційно-правових суперечок, а також здійснення інших повноважень, складових змісту конституційної юрисдикції [9, с. 33-34].

Варто звернути увагу, що деякі дослідження суті конституційного контролю, які проводяться з погляду організаційних і процесуальних форм його здійснення, в кінцевому результаті зводяться до його ототожнення із конституційним правосуддям. Останнє, таким чином розуміється, як діяльність органів конституційного контролю. І в даному випадку виникають певні розбіжності у розумінні, про які саме органи йде мова. У світі, щонайменше, існують дві моделі органів конституційної юстиції: в одних країнах існує спеціалізований орган конституційної юрисдикції, а в інших – такі функції покладені на відповідні суміжні органи, або які виконують такі функції паралельно із іншими.

В даному випадку, ми розглядаємо феномен виникнення та існування органу конституційного контролю в Україні – Конституційного Суду України. Місце і роль Конституційного Суду України як органу, що здійснює конституційний контроль обумовлене його правовим статусом, а також специфікою його методів, які застосовуються для запобігання і припинення порушень конституційних норм, а також для їх відновлення. Одним із специфічних засобів конституційного контролю – це є правові позиції Конституційного Суду України.

Аналіз наукових джерел. Як правовий феномен, позиції органу конституційної юрисдикції досліджували у своїх працях відомі вітчизняні та зарубіжні вчені: М. Вітрук, Г. Гаджиев, В. Гергелійник, І. Домбровський, В. Кампо, М. Козюбра, Л. Лазарєв, В. Погорілко, М. Савенко, М. Савчин, А. Селіванов, Т. Слінько, А. Стрижак, В. Тацій, М. Тесленко, П. Ткачук, Ю. Тодика, Г. Христова, В. Шаповал, С. Шевчук та багато інших.

Однак, зважаючи на особливість статусу та роль Конституційного Суду України в системі органів державної влади та житті країни, більшість питань, а з ними і питання правових позицій Суду, ще залишають поле для наукових досліджень.

Виклад матеріалу дослідження. Конституція України, як основний закон нашої держави є визначальним документом, що формує засади функціонування найважливіших державних інституцій, а також взаємодії людини із державою. Однією із властивостей конституції є її стабільність з метою забезпечення постійності відносин та правової передбачуваності. Дотримання стабільності конституції кореспондується із іншими її властивостями, що і визначає її особливий статус та місце.

Однак, реалії суспільного життя, політична обстановка, глобальні процеси трансформації явищ та процесів вимагають правової точності у розумінні фундаментальних приписів, про які вказує Конституція, а також забезпечення відповідності законодавства її положенням. Щодо першого питання є два шляхи вирішення: деталізація положень, що у певній мірі створює громіздкі кодифіковані тексти, складні до застосування, або ж чіткі, місткі формулювання конституційних норм, які передбачають встановлення фундаментальних принципів функціонування державної влади і суспільства, без детальних розширених текстів. Практика міжнародного конституціоналізму лише підтверджує, що останній варіант конституцій є більш переконливим до застосування. Для прикладу, Конституція Сполучених Штатів Америки, схвалена в 1787 році, діє до сьогодні і зазнала лише 27 поправок. Пояснюючи причини такої стабільності, відомий американський юрист А. Кокс, вказує, що «первісна Конституція, як і раніше, добре нам служить, незважаючи на величезні зміни в усіх галузях життя Сполучених

Штатів, тому що творці Конституції володіли достатньою мудрістю, щоб вкласти в неї рівно стільки, скільки було потрібно, але не більше» [10, с. 12].

Натомість, історично так склалося, що Україна не є частиною країн, які є державами загального права, а відтак, суди загальної юрисдикції не наділяються повноваженнями у сфері конституційного контролю та інтерпретаційними функціями. Запроваджена в Україні кельзенівська модель створення спеціально уповноваженого органу конституційної юрисдикції передбачає наділення саме його повноваженнями перевірки відповідності законодавства положенням конституції та здійснення тлумачення законодавства.

Конституційний Суд України має володіти певним інструментом, який би допомагав йому юридично оформити чи закріпити прийняті рішення, відтак, акти є таким засобом, що юридично оформлює результати розгляду Судом матеріальних, процесуальних чи організаційних питань. Прийняття певного рішення Конституційним Судом України передуює формуванню його думок, що й ґрунтуються на певних позиціях, переважно правового характеру.

Чинне законодавство України не містить формулювання дефініції «правової позиції» Конституційного Суду України. Таким чином, переносячи проблему з'ясування суті цього терміну у площину наукових досліджень та аналізу. Однак, як підтверджує аналіз наукової літератури, немає також однозначності у розумінні поняття «правової позиції» і серед наукової доктрини конституційного права України.

Так, група вчених вказують про те, що правові позиції це система правових аргументів, зразки (правила) прецедентного характеру, таким чином це так звані правові орієнтири [11, с. 3–13], або ж свого роду нормативно-інтерпретаційні встановлення, про що вказує Лазарев Д. Натомість у науковому середовищі висловлюються і більш розгорнуті визначення, розуміючи позиції як узагальнені уявлення органу конституційної юрисдикції щодо конкретних конституційно-правових проблем. Відтак, правові позиції органу конституційної юстиції визначаються як правові висновки та подання суду, створені у результаті інтерпретаційної діяльності органу норми Основного Закону, а також інтерпретації ним конституційного змісту положень законодавства, які вирішують питання правової чи ситуативної невизначеності у конкретних конституційно-правових ситуаціях й в кінцевому результаті виступають правовим обґрунтуванням рішень Конституційного Суду [9, с. 95]. Натомість, є автори, які вважають, що правова позиція - це «тільки фрагмент мотивувальної частини остаточного рішення Конституційного Суду, пов'язаного з його резолютивною частиною, тобто з остаточними висновками Суду ... суть правових позицій полягає в тому, що вони фактично відображають особливого роду правотворчість Конституційного Суду ... Правова позиція ... означає інтерпретацію конституційної норми..., причому саме тієї норми, яка покладена в основу резолютивної частини рішення Конституційного Суду ..., це не висновок про невідповідність норми закону Конституції, це логічна операція, що передуює такого висновку» [9, с. 56-57].

Є група авторів, які вказують на те, що «формування правових позицій Конституційного Суду здійснюється на основі розгляду конкретних справ у процесі конституційного судочинства при офіційному тлумаченні Конституції, при абстрактному і конкретному нормоконтролі, і т.д. Правові позиції Суду представляють відомий підсумок конституційного судочинства, результат логіко-змістовних операцій, що відбивають специфіку конституційно-правової проблеми» [9, с. 96]. Приходячи до висновку, що правові позиції за своєю юридичною силою можуть прирівнюватись до норм конституції

Однак, з такою точкою зору важко погодитись, зважаючи, перш за все, на установчий характер та природу норм Конституції, відміну їх від правових позицій органу конституційної юрисдикції, а також фактичну підпорядкованість органу нормам Основного Закону.

Як вказує професор М. Бондарь, сама по собі правова позиція є нормативно-доктринальною квінтесенцією прийнятого конституційним судом рішення, проте джерелом права вона не є – до нього належить саме рішення, в якому ця правова позиція сформована [12, с. 126]. Т. Слінько розуміє правові позиції Конституційного Суду України як його правові уявлення (висновки) внаслідок тлумачення ним Конституції України та/або положень законів, інших нормативних актів у межах його компетенції, що мають загальний характер, усувають конституційно-правову невизначеність і є правовою підставою для прийняття остаточного рішення, викладеного у його акті [13, с. 6].

Як вказує О. Кравчук, правові позиції є системою вироблених у результаті діяльності Конституційного Суду України загальнообов'язкових правових висновків, аргументів, що виражають його відношення до певної правової проблеми, є загальнообов'язковими та слугують підставою для остаточного рішення органу конституційної юрисдикції [14, с. 189].

На думку Кампа В.М., правові позиції Конституційного Суду України – це обов'язкові для всіх суб'єктів права положення його актів (мотивувальної і резолютивної частини), що базуються на інтерпретації приписів Конституції і законів України та застосуванні норм і принципів Основного Закону держави до оспорюваних актів і положень законодавства [15, с. 116].

Натомість, П. Ткачук зазначає, що правові позиції Конституційного Суду України – це результат його інтерпретаційної діяльності у формі висновків, роз'яснень, правових положень, доктрин, в яких міститься тлумачення неясного змісту закону, правова оцінка або правове визначення, суть правових уявлень і знань про вирішення конкретної ситуації, які є обов'язковими для всіх суб'єктів правовідносин [16, с. 21].

Вказані вище формулювання лише підтверджують різноманітність підходів до розуміння досліджуваного поняття. Суперечливість і неоднозначність в даному випадку породжена, перш за все, самою правовою унікальністю Конституційного Суду України, особливістю його статусу та місця серед органів державної влади. З даного випадку висловлювався В.М. Кампо, що фактично й не може існувати єдиного розуміння правових позицій Конституційного Суду України, оскільки з різних доктринальних поглядів одні й ті самі позиції можуть розглядатися як такі, що містять дещо відмінний зміст [15, с. 115].

Важливо розуміти й сам процес виникнення тої чи іншої правової позиції, яка зазвичай не може виникнути у зв'язку із волею законодавця чи народу через звичні процедури творення норм. Правові позиції висловлюються у справах, розгляд у яких був ініційований за відповідно передбаченою процедурою, за умов, які потребують вирішення чіткої практичної проблеми правозастосування, хоча Суд в кінцевому результаті розглядає питання права, а не вирішення лише чіткої справи, обмеженої рамками певних осіб – учасників конституційного провадження. З даного приводу, варто погодитись із думкою висловленою П. Ткачуком про те, що «правові позиції Конституційного Суду України як правило виходячи з конкретних потреб суб'єкта подання, які виникли при застосуванні того чи іншого положення Конституції або законів України» [16, с. 10–21].

Неоднозначним є наділення правових позицій ознаками нормативності та прирівняння їх до актів. Як вказує С. Шевчук, правові позиції в актах судової влади, зокрема, в актах Конституційного Суду України, мають ознаки нормативності, але при цьому вони залишаються актами застосування права, а не нормативно-правовими актами [17].

Беручи за основу логічне обґрунтування, вказане вище, про необхідність врахування природи та місця актів Конституційного Суду України у процесі аналізу природи правових позицій, можна припустити про органічне поєднання питання віднесення актів Суду та правових позицій Суду до джерел права. Відтак, як стверджує В.О. Кравчук, правові позиції Конституційного Суду України мають властивості та ознаки, які можна охарактеризувати як такі, що можна вважати як самостійні джерела права та фактичну неможливість однозначного віднесення їх до будь-яких із відомих теорії права джерел права. Так, зокрема, правові позиції органу конституційної юстиції виражають державну волю (адже виникають як акт державного органу); вони мають офіційний та загальнообов'язковий характер; вони відіграють роль нормативної основи в правотворчості та слугують орієнтиром у правотворчості і правозастосуванні для більшості суб'єктів правовідносин; вони мають універсальний характер, тобто вони не є результатом вирішення і предметом застосування в конкретній справі, а й можуть бути використані в аналогічних чи схожих ситуаціях з метою обґрунтування позицій; правові позиції є відображенням правової визначеності, і мають формулюватись таким чином, щоб не допустити їх неоднозначного, спотвореного розуміння чи неналежного застосування; правові позиції мають сталий характер, тобто при вирішенні наступних справ Конституційний Суд України керується раніше висловленими правовими позиціями. А отже, робиться висновок про те, що правові позиції єдиного органу конституційної юрисдикції слід вважати самостійним джерелом права в українській правовій системі [18, с. 120-121].

Висловлена вище позиція видається досить переконливою, однак залишає низку невирішених питань. Так, зокрема, складним до з'ясування є питання, яким чином правові позиції Конституційного Суду України мають кореспондуватись із іншими джерелами права. Також лишається неоднозначною проблема віднесення правових позицій Суду до джерел права інших, відмінних від конституційного права, галузей права, зокрема кримінального права.

Значення рішень та правових позицій Конституційного Суду України неможливо недооцінити. Серед важливих варто виділити такі, у яких висловлюється правова позиція Конституційного Суду України щодо гарантій конституційних прав і свобод, неможливості їх скасування, недопущення об-

меження змісту та обсягу існуючих прав і свобод, які, на наш погляд, мають доктринальне значення. Так, у Рішенні від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 Конституційний Суд України визначив, що: – скасування конституційних прав і свобод – це їх офіційна (юридична або фактична) ліквідація; – звуження змісту та обсягу прав і свобод є їх обмеженням; – з погляду традиційного розуміння людської діяльності, визначальними у змісті поняття прав людини є умови і засоби, що становлять можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування і розвитку; – обсяг прав людини – це їх сутнісна властивість, виражена кількісними показниками можливостей людини, які відображені відповідними правами, що не є однорідними і загальними. При цьому Конституційний Суд України зазначив, що під час законодавчого визначення і практичної реалізації основного права його сутність, зміст в жодному разі не можуть бути порушені [19].

Нормативність рішень та правових позицій впливає із аналізу чинного законодавства та впливу, який здійснює Конституційний Суд та його діяльність на правовідносини. Правові позиції, сформульовані у прийнятому Конституційним Судом України акті, як правило, набувають властивостей самостійних новел. Водночас вони як складові його рішення самодостатні, тобто такі, що ухвалюються іменем України, є обов'язковими, остаточними та мають пряму дію. Після набуття чинності зазначеними актами, правові позиції не тільки не потребують підтвердження чи дублювання з боку органів державної влади, а й стають невід'ємною частиною законодавчого забезпечення діяльності механізму державної влади, про що наголошує В. Овчаренко [20, с. 69].

Як вказує Тесленко М., саме правові позиції Конституційного Суду України дуже подібні до *ratio decidendi*, а тому їх можна вважати джерелом права. Це впливає із доктрини та розуміння прецеденту у його батьківщині – Англії. Відтак, судова система базується на повазі до одного конкретно взятого рішення, яке ухвалене однією із вищестоящих інстанцій, що в подальшому стає прикладом для застосування нижчестоячим. Однак обов'язковим вважається не усе рішення, а лише його частина *ratio decidendi*, що перекладається як «вирішальний доказ (аргумент)». Й розуміється як сутнісний аргумент рішення, навіть норма права, що міститься в ньому [21, с. 38].

Сучасний стан розвитку загального та континентального права підтверджує тенденції світових глобалізаційних процесів, зокрема «розмивання» рамок між існуючими моделями та формування універсальних механізмів, які поєднують найкращі риси існуючих підходів задля найефективнішого вирішення поставлених завдань правового регулювання. Україна також не знаходиться осторонь вказаних тенденцій, закладаючи в обраній моделі конституційної юстиції елементи загального права, однак залишаючи фундаментальні традиції та принципи романо-германської системи права.

З іншої сторони, втиснення правових позицій та актів Конституційного Суду України до певних чітко визначених рамок і не видається можливим. Як обґрунтовує Р.Мартинюк, між прецедентними рішеннями загальних судів та інтерпретаційними актами органів спеціалізованого конституційного контролю простежується виразна функціональна схожість і водночас незаперечна відмінність. По суті, вони виступають альтернативними правовими засобами забезпечення верховенства конституції. При цьому призначення прецедентів у механізмі правового регулювання явно ширше, а історичні причини появи прецедентного права були зовсім інші, ніж ті, що спричинили появу європейської моделі конституційного контролю [22, с. 83].

Діяльність Конституційного Суду України в переважній більшості випадків спрямована на врегулювання важливих, навіть фундаментальних, суперечностей, вирішення яких неможливе без осмисленої діяльності на основі багатьох джерел правових знань. Як вказує М. Тесленко, правові позиції Конституційного Суду України мають глибоку наукову основу, набувають правової якості та загальнообов'язковості в силу авторитету Конституційного Суду України та його статусу як єдиного органу конституційної юрисдикції. Використовуючи закладені у Конституції України принципи положення, норми, орган конституційної юстиції здатний розвивати закладені в ній фундаментальні цінності, тобто знаходити адекватні варіанти вирішення конфліктів, які відповідають її правовим основам [21, с. 41].

В даному контексті набуває особливого значення з'ясування питання послідовності та незмінюваності правових позицій Конституційного Суду України. Це впливає із того, що інтерпретаційна діяльність Суду та повноваження щодо конституційного контролю мають ґрунтуватись лише на основі Конституції України як базового нормативно-правового акту. Розвиток положень Основного Закону у правових позиціях Суду не може виходити за межі закладених у Конституції правових принципів та постулатів. Інакше, це б заперечувало верховну силу Конституції – її основну властивість. А забезпечення стабільності та правової визначеності є важливим у справі забезпечення принципу верховенства права, закладеного в Конституції. Правові позиції Конституційного Суду України мають вибудо-

увати міцні «фортифікаційні споруди» довкола Конституції, засновані на сукупності правових знань та інтелектуальної, творчої діяльності суддів задля утвердження конституціоналізму.

З іншої сторони, багаторічна діяльність Конституційного Суду України, про що вказує І. Домбровський, як фундаментальний етап становлення інституту конституційної юрисдикції України охоплює найбільш проблемні з правової точки зору питання вирішення політичних та соціальних конфліктів у новітній історії України. Незважаючи на це, правові позиції Суду повинні бути послідовними та виваженими. У цьому аспекті актуальності набуває питання можливості перегляду попередніх правових позицій [23, с. 143].

Висновки. Загалом, вищевказане дає підстави для висновку про те, що питання з'ясування юридичної природи правових позицій Конституційного Суду України є неоднозначним та до цього часу не вирішеним. Це пов'язано, перш за все, із складним та багатоаспектним розумінням ролі, статусу та місця органу конституційної юрисдикції в системі органів державної влади. Не сприяє з'ясуванню природи правових позицій Суду і відсутність законодавчої дефініції цього поняття. Незважаючи на це, термін активно використовується як Судом у своїх рішеннях, так і науковою спільнотою з метою відображення аргументів, які визначають позицію Конституційного Суду України з питань правозастосування. Правові позиції набувають й нормативного обов'язкового змісту, що впливає із форми вираження у яких вони відображені – актів Конституційного Суду України. При цьому правові позиції можуть бути висловлені як у мотивувальній, так і у резолютивній частині рішення. Необхідність забезпечення незмінюваності правових позицій Суду є продовженням принципу правової визначеності та стабільності Конституції як Основного закону України. Однак, питання можливості перегляду правових позицій Конституційним Судом набуває більшої актуальності у зв'язку із частковою політичною заангажованістю Суду у попередні роки його діяльності, що потребує перегляду певних позицій через зміну соціально-політичного устрою держави. Окреслене питання, поряд із іншими, є безперечно додатковим предметом окремого наукового дослідження.

Список використаних джерел:

1. Лунь З.І. Правова охорона конституції. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: 12.00.02 «Конституційне право». К., 2004. 21 с.
2. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., Т. 3, 2001. 792 с.
3. Тацій В.Я. Конституційне право України: підручник. К., Український центр правн. студій. 1999. 373 с.
4. Domagala M. Kontrol zgodnosci prawa z konstytucja w europejskich panstwach sojalistycznych. War-wa, 1986. 187 p.
5. Нерсесянц В.С. Суд не законодательствует и не управляет, а применяет право (О правоприменительной природе судебных актов). Судебная практика как источник права. М., 1997. С. 34–41.
6. Боботов С.В. Конституционный контроль в буржуазных странах: доктрина и практика. Сов. государство и право. 1989. № 3. С. 116–124.
7. Эбзеев Б.С. Конституционный Суд РФ – судебный орган конституционного контроля. Вестник Конституционного Суда РФ. 1995. № 2, 3. С. 82–90.
8. Авакьян С.А. Проблемы теории и практики конституционного контроля и правосудия. Вестник Московского университета. Серия 11. 1995. № 4. С. 14–27.
9. Витрук Н.В. Конституционное правосудие. Судебно-конституционное право и процесс: [учебн. пособие для вузов]. М.: Юристъ, 2005. 527 с.
10. Переклад англomовної громадсько-політичної літератури: система державного управління США / Л.М. Черноватий, В.І. Карабан, О.В. Ребрій, І.П. Ліпко, І.П. Ярощук; за ред. Л.М. Черноватого та В.І. Карабана. Вінниця, 2006. 380 с.
11. Лазарев Л.В. Конституционный Суд России и развитие конституционного Права. Журнал российского права. 1997. № 11. С. 3–13.
12. Бондарь Н.С. Судебный конституционализм в России в свете конституционного правосудия. М., 2011. 544 с.
13. Слінько Т.М. Правові позиції Конституційного Суду України з питань діяльності судів загальної юрисдикції. Проблеми законності. 2011. Вип. 117. С. 3–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2011_117_3.

14. Кравчук О. В. Окремі аспекти поняття та сутності правових позицій Конституційного Суду України. *Держава і право*. 2011. № 52. с. 185–191.
15. Кампо В. Правові позиції Конституційного Суду України як необхідний елемент забезпечення судово-правової реформи. *Вісник Конституційного Суду України*. 2010. № 2. С. 112–122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vksu_2010_2_23.
16. Ткачук П.М. Правові позиції Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2006. № 2. С. 10–21.
17. Шевчук С. Нормативність актів судової влади: від правоположення до правової позиції. URL: <http://www.scourt.gov.ua/>
18. Кравчук О.В. Правові позиції Конституційного Суду України як джерело права. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 4. С. 117–121. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2011_4_17.
19. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками) від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005. *Офіційний вісник України*. 2005. № 39. Ст. 2490. С. 95.
20. Овчаренко В. Правові позиції Конституційного Суду України: поняття, суть і можливості перегляду. *Вісник Конституційного Суду України*. 2013. № 5. С. 62–71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vksu_2013_5_19.
21. Тесленко М.В. Юридична сила і значення правових позицій Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2003. № 4. С. 36–41.
22. Мартинюк Р. Природа правових позицій органів спеціалізованого конституційного контролю: теоретико-правовий аспект. *Вісник Конституційного Суду України*. 2014. № 1. С. 76–86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vksu_2014_1_23.
23. Домбровський І. Правові позиції Конституційного Суду України: окремі аспекти. *Вісник Конституційного Суду України*. 2011. № 4-5. С. 140–146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vksu_2011_4-5_19.
24. Громовчук М.В., Белов Д.М. Гуманізм як філософсько-правова категорія в умовах формування нової парадигми в праві. *Аналітично-порівняльне право*. №3/2022. С. 22–25.
25. Белов Д., Громовчук М., Правовий простір держави: конституційно-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2021. Випуск 66. С. 46–50.
26. Белов Д.М., Громовчук М.В. Конституційно-правові засади статусу особи: окремі аспекти. *Аналітично-порівняльне право*. № 1. 2021. С. 21–26.